

LIKOVNI NOTES

STEVAN KNEŽEVIĆ, GRAFIKE I CRTEŽI

(Salon Tribine mladih, januar-februar, 1975.)

Izložba grafike i crteža Stevana Kneževića predstavlja uspešu prezentaciju neobično maštovitih, simbolično—alegorijskih likovnih priča. Dvadesetak izloženih radova, čija prividna narativnost brzo ustupa mesto simboličnom dejstvu duhovito komponovanih detalja (koji se neprestano ponavljaju ali uvek u drukčijem odnosu i neočekivanim spoju) znače homogenu zbirku likovno-fantastičnih pripovedaka čije kazivanje obiluje nepredvidivim, često apsurdnim obrtima i porukama.

Ovo, kako sam autor objašnjava, pripovedanje »Sindbada moreplovca Sindbada kopnohoca« nosi notu ni malo bezazlenog humora, pa sva ta bojišta, Euridike i Alise, dobijaju svoj pravi smisao u nečem sasvim drugom — onome gde varka prvog utiska biva zamenjena sadržinom punom satiričnih i ironičnih kazivanja. Kneževićeva karnevalska povorka, u kojoj kao da je sve dozvoljeno, nalazi svoj početak u ostacima dečaćkih maštanja, a kraj u elementima i ambijentu stvarnih, dnevnih događanja, pretvarajući se na taj način u poluinfantilnu, polustvarnu, burlesknu likovnu igru.

Postojanje dve, relativno različite, grupe radova: grafike nastale u periodu 1969—1972 godine (*Odricanje, Sindbad moreplovac, Alisa*) i onih iz razdoblja 1972—1974. (*Na obali, Bambusov gaj*) ni u kom slučaju ne znače da postoje dve različite grafičke taktike rešavanja postojećih sadržaja, već pre spontani i očekivani razvoj i bogaćenje prvobitnih ideja. Tako na primer, već od grafike *Beo konj nije konj* (1972.) dolazi do bitnih promena u smislu koncipiranja grafičkog lista. Zapravo, od tada primarnost simbola ljupkih dečaćkih maštanja izvedenih sa dosta uzdržanosti i u koncepciji puno naglašavanja elemenata samog prostora ustupa mesto novih narativno—alegorijskim detaljima (aluzijama na naše doba tehničkih dostignuća) datim u konceptu prividnog haosa krajnje smelih spojeva koji dobijaju značenje često veoma šokantnih pretpostavki.

Činjenica da su na izložbi predstavljeni radovi koji su rezultat šestogodišnjeg stvaralačkog napora, sasvim određeno utiče i na sam karakter i stilске osobenosti predstavljenih listova i crteža. Takođe, između crteža (*Ziveti životom zglavkara i Arahin vrt*) i grafika ne postoje bitne razlike — ponavljaju se isti elementi—detalji, a likovni pro-

blem punog korišćenja svih funkcionalnih svojstava linija je u oba slučaja identičan. Oba ova podatka jasno ukazuju na činjenicu da kod Kneževića postoji spontanost u razvoju, odnosno, da je ovaj umetnik prevashodno crtač koji u građenju oblika, odnosa i spojeva skoro isključivo upotrebljava liniju. Njegov sistem linija, iako nema ulogu crtačkih skalpela u smislu zasecanja, analize oblika, ipak predstavlja raznovrstan repertoar izražajnih mogućnosti. Reč je o maštovitim linijama ali i preciznoj liniji izvrsnog crtača koji podjednaku pažnju poklanja unutrašnjem protoku ritmova i fasadnoj razigranosti linearnih spojeva. Realizovani oblici sposobni su da iznenada izazovu neočekivan obrt, da se poigraju i stvore ubedljivo, nekada obespekovavajuće, a odmah potom, neko lirsko, šarmantno iznenađenje.

DESET PLUS — IZLOŽBA SKULPTURA

(Galerija Radničkog univerziteta, Novi Sad, februar, 1975.)

Izložba desetoro beogradskih vajara udruženih u specifičnu zajednicu *Deset plus* predstavlja zanimljiv način grupnog izlaganja, koji, istovremeno pruža i priliku da se uoče neki od problema savremene skulpture u Srbiji. Ova zajednica nema značenje škole ili pokreta već pokazuje »heterogenost idejnih estetskih usmerenja«, demonstraciju jednog od načina solidarnog udruživanja umetnika (uzajamno pomaganje, dogovaranje i zajedničko izlaganje). Predstavljeni autori pored izvesne, uostalom prividne, heterogenosti shvatanja i rešavanja određenih problema mogu se, prema afinitetima, svrstati u nekoliko grupacija srodnih likovno — plastičnih interesovanja.

Značajnu celinu čine autori koji, u izvesnom smislu, nastavljaju tradiciju konstruktivističkih napora nešto starije generacije beogradskih skulptora. Reč je o negovanju skulpture kao vida posebne akcije razrešavanja više problema, pre svega, autonomnosti oblika u odnosu na dati prostor, zapravo, povezivanje u sistem jedinstvenog delovanja odnosa materijal—forma—izraz. Sadržinski momenat bitisanja stvorenih oblika realizovan je nezavisno od poetske ideje koja prethodi činu njene materijalizacije. Angažovanost plastičnog oblika transformiše nameru u sasvim nove relacije vrednosnog učinka što često protivureči prvobitnoj nameni, pretvarajući je u drukčiji smisao čiste, isključivo likovne angažovanosti i kompleksne upotrebnosti prevashodno likovnog značenja. Ovakvo uopšteno definisanje namera jednog dela autora ipak nužno podleže određenim korekcijama u smislu ukazivanja na njihove, često sasvim jasne, individualne raznolikosti.

Shvatanju skulptorskog oblika kao jasno definisane jedinice mere čija se metrička vrednost zasniva na artikulisanom filksiranju uzajamnih odnosa čistih, ritmično ponavljanih segmenata najvidnije je u radovima *Tomislava Kaulzarića*. Dosledno izgrađivanje spojeva čvrste unutarnje konstruktivne nužnosti, koje nalazi svoj puni odraz u spoljašnjim, fasadnim delovanjima spojeva karakteriše skulpturu *Milorada Tepavca*. Arhitektonika ukomponovanih (možda pre aranžiranih) geometrijskih oblika *Kolje Milunovića* upućuje na ambicioznost ovakvih kompozicija—projekata u značenju izvesnog potpunijeg oblikovanja prosora. Relativno blisko shvatanje navedenim autorima neguje i *Milija Nešić*, samo što njegovi

arhitektonski oblici pre imaju karakter razigravanja i otvaranja sa znatnim naglaskom na igri optičkih efekata.

Za razliku od navedenih vajara drugu grupaciju čine umetnici prilično heterogenih interesovanja, a postojeće sličnosti treba ipak prihvatiti sasvim uslovno. Tako *Ratko Vulanović* potencira statično delovanje asocijativnih kubičnih masa, a *Ante Marinović* fino iznijansiranih volumenima daje izvesno simbolično—erotsko značenje. Nešto rustičniji karakter slobodno razvijanih oblika laganih pretapanja volumena i naglašavanje efekata svetlo—tamnog sreće se kod *Lidije Mišić*. Sasvim suprotno, insistiranje na vrednosti oblika i materijala po samoj prirodi njegovog strukturalnog svojstva karakteristično je za kompaktne objekte *Miluna Vidića*. Nizom uspehli likovnih intervencija, *Venija Turinski—Vučinić* ostvaruje dinamičan, skoro mobilan sistem prepoznatljivih oblika neposredno vezanih za narodne upotrebne predmete. Jedini predstavnik figurativnih oblika (pop—artističke pripadnosti) je *Vladimir Komad* koji podjednaku pažnju ukazuje materijalu u kome radi (poliester) ali i fenomenu boje koja, uglavnom, ima ulogu naglašavanja funkcionalnosti pojedinih volumena.

Značajan doprinos dao je izložbi gost grupe, *Mirko Lovrić*, izvanrednim portretima zastupljenih vajara i serijom od tri fotografije vešto izvedenih optičkih razigravanja.

NUSRET SALIHAMIDŽIĆ, TEMPERE

(Mali likovni salon, Novi Sad, februar, 1975.)

Ime Nusreta Salihamidžića, slikara iz Prištine, poznato je novosadskoj publici još od njegove samostalne izložbe iz 1963. godine. Ovoga puta, slikar se predstavio ciklusom od petnaestak tempera, koje u priličnoj meri prevazilaze granice tradicionalnih mogućnosti izražavanja ovom tehnikom. Svi izloženi radovi pripadaju jednoj seriji određene likovne namere koja je ostvarena u koncepciji spontanog građenja asocijativnih oblika različitog značenja.

Primenjujući u načinu komponovanja sistem simetričnih odnosa, ovaj slikar naglašava ulogu vertikale i dijagonale uspevajući da većim razigravanjem oblika postigne određenu dinamiku kompozicije. U osnovi ove likovne taktike nalazi se arabeska igra linija koje, međutim nemaju značenje filksiranja unutrašnjih ritmova u smislu ostvarivanja čvrste konstruktivne celine, već se više zasnivaju na jednom vidu simulacije fasadnih spojeva prilično nedefinisanih oblika. Karakter stvorenih oblika ima relativno prepoznatljivo značenje, koje se, s jedne strane, može uporediti sa tradicijom orijentalnih grafičkih iskustava a s druge u diskretnom beleženju fragmenata davnih maštanja ili delova snova.

Uloga boje ogleda se u povlađivanju funkciji linija i delovanju u okvirima stvorenog međuprostora koje nastaje unutar spojeva što predstavlja i najpogodnije mesto za jedan interesantan vid likovnog poetiranja. Odabrana taktika balansiranja između samo prividne konstruktivne linije i delimično prepoznatljivih oblika, odnosno, nedefinisanje pravog značenja realizovanih odnosa nije baš uvek likovno najubedljivije. Posledica ovakvog kolebanja je i primetno dekorativno značenje ostvarenih fragmenata.

Miloš Arsić

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja

uređuju: dr sergej flere, dr momčilo grabuč, sava mužibabić, zorica stojanović, julijan tamaš, joslav turčan (glavni i odgovorni urednik) i jovan zivlak / tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: lazar elhart, dr sergej flere, radmila gikić, mr mihailo harpanj (predsednik), branislav panić, dr jože pogačnik i joslav turčan / izdaje tribina mladih, novi sad, katolička porta 5, telefon 43-196 / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 30 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro-račun 65700—603—997 kod novosadske banke u novom sadu / lektor milan živanović / korektor raša perić / meter miroslav pešić / štampa »prosveta«, novi sad, stevana sremca 13.

na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku, obrazovanje i kulturu broj 413—152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.